

de grote kuis

4 MAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

3^e JAARGANG N° 1

VER. UITGEVER DARGE MONIEK POSTEERNESTR. 2 GENT

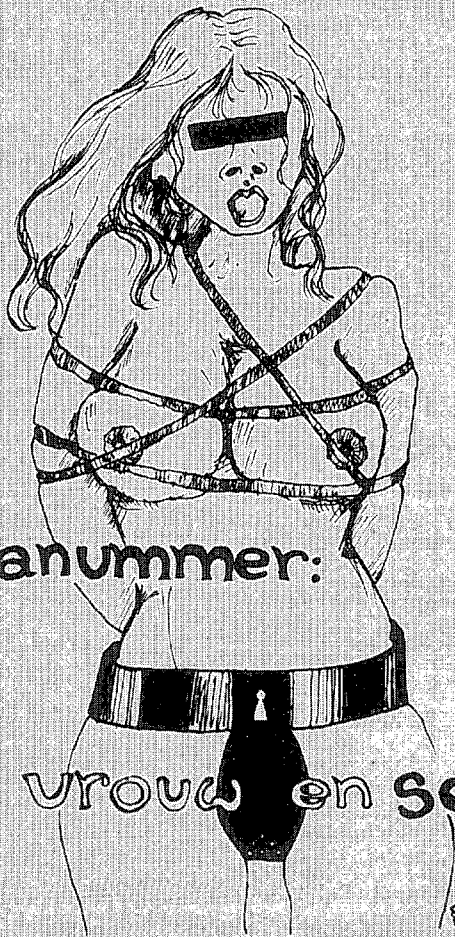
BLAD VAN
DOLLE MINA

w. tellstr. 9000 gent

themanummer:

vrouw en seksualiteit

De Grote Kuis, het blad van Dolle Mina, tegen het seksueel misbruik van de vrouw

De 'Red Shoe Diaries'

Over pornografie en feminisme

Pim Gésquiere, licentiaat politieke wetenschappen RUG

Terwijl sensualiteit, erotiek en het seksueel expliciete haast van alle plaatsen en alle tijden zijn, is pornografie een recent fenomeen. Porno is een integraal onderdeel van de westerse moderne cultuur en ontstond samen met moderniteit in de eeuwen tussen de Renaissance en de Franse Revolutie (1500-1800). Vroegmoderne pornografie was de onderbuik van de westerse moderniteit. Ze verweefde het seksueel expliciete met libertijnse en anti-absolutistische denkbeelden, nieuwe wetenschappelijke theorieën en de filosofieën van de Verlichting.

Moderniteit, Verlichting en het ontstaan van de westerse pornografische traditie

De filosofische strekking waarmee porno zich vanaf 1680 in nauwe samenhang ontwikkelde, en waarvan de invloeden nu nog merkbaar zijn, was het materialisme⁽¹⁾. Volgens het materialisme zijn mensen zoals atomen. Solitair, individueel, op zichzelf staand. De sociale wereld is er een van lichamen in beweging. De motor van sociale ontwikkeling, van alle beweging, is seksueel verlangen. Het materialisme is ook fundamenteel egalitair. Want alle menselijke atomen worden bepaald door dezelfde lust, en niet door rang, stand of geslacht. Onderdrukking van lust is volgens de materialistische filo-

sofie zinloos. Want lust is de bron van alle energie en geluk.

Het atomistische individu van de materialistische filosofie was geen fictie, maar bestond echt. Vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw erodeerden in West-Europa de traditionele sociale banden. Kerk, geboorterecht, stand of beroep alleen bepaalden niet meer de status. In een netwerk van dicht bevolkte steden (Parijs, Londen, Amsterdam, Antwerpen, Hamburg,...) ontstond zoiets als de 'publieke ruimte', waar mensen elkaar ontmoetten 'als individuen'. Seksualiteit gaf de anonieme lichamen in de moderne 'société civile' opnieuw een identiteit.

“VERBODEN SEXPRAKTYKEN

De biecht: verwetenschappelijkt spreken over lust en verlangens

Porno en moderniteit zetten zich af tegen de hele voorafgaande christelijke traditie, maar haken er ook op in. Roland Barthes wees daarop in zijn boek *Sade, Fourier, Loyola* (1971), toen hij Donatien-Alphonse De Sade vergeleek met Ignatius van Loyola: “*The same writing: the same sensual pleasure in classification, the same mania for cutting up [...] the same enumerative obsession*”⁽²⁾.

Net zoals Roland Barthes legt ook Michel Foucault in zijn *Histoire de la Sexualité* een link tussen bepaalde christelijke praktijken en pornografie. Volgens Foucault wortelt het westerse denken over seksualiteit in het Concilie van Lateranen met de codificatie van de biecht. Pastorale zorg en seksualiteit zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het ritueel van de biecht is een constante aansporing om de zon-

den des vlezes, seks, te bekennen, om te zetten in vertogen. De biechtganger moet zichzelf aan een nauwkeurig onderzoek onderwerpen, want lust zit overal, tast de hele persoonlijkheid aan. Dagdromen, verlangens, wellustige beelden, een onverhoedse beweging van het lichaam, alles moet hij bekennen. Of zoals Paolo Segneri schreef in *L'instruction du pénitent* (1695), een handboek met biechttechnieken:

“*Examinez donc, diligemment, toutes les facultés de votre âme, la mémoire, l'entendement, la volonté. Examinez aussi avec exactitude tous vos sens, [...]. Examinez même jusqu'à vos songes pour savoir si, étant éveillés, vous ne leur avez pas donné votre consentement... Enfin n'estimez pas que dans cette matière si chatouilleuse et si périlleuse, il y ait quelque chose de petit et de léger*”⁽³⁾.

Met het protestantisme en de contrareformatie, met de pedagogie van de achttiende eeuw en de medische wetenschap van de negentiende eeuw, verloor het 'bekennen' zijn exclusieve lo-

kalisatie in de biechtpraktijk. De relatieve uniformiteit van het spreken over seks, de verbondenheid met boetedoening, raakte versplinterd. Er ontstond een polymorfe woekering van spreken (en zwijgen) over seks, waarin zich een groot aantal wetenschappelijke disciplines nestelden (demografie, biologie, psychiatrie, psychologie, ethiek, politicologie, e.a.). Het dictum van de biecht: "*Chercher à faire de son désir, de tout son désir, discours*" werd het dictum van de westerse maatschappij. Opdat 'de waarheid', en niets minder dan 'de waarheid', aan het licht zou komen. Porno is niet uniek en bijzonder. Het is slechts één van de vele 'wetenschappelijke' vertogen over seks. Porno is wetenschappelijk.

In een aantal antieke (het oude Rome) en oosterse culturen (Japan, China, India) was seksualiteit en erotiek een kunst. Deze 'ars erotica' was een praktijk waarbij een leermeester/es langs esoterische weg zijn/haar kennis overdroeg aan zijn/haar leerlingen. Deze kunst beheersen vereiste een accumulatie van ervaringen, gebaseerd op imitatie en zelf uitproberen. 'Ars erotica' verwijst niet naar een nuttigheids-criterium. Middel en doel zijn intrinsiek met elkaar verbonden. De weg is even belangrijk als het doel; de weg is het doel. Het is een weten dat geheim moet blijven. Niet omdat het zondig is, maar omdat seksualiteit door ontsluiting haar mystieke kracht zou verliezen.

De moderne westerse cultuur kent geen 'ars erotica', maar een 'scientia sexualis'. Bij ons heeft seksualiteit als inzet de waarheid. Een rationeel discours verdringt het mysterieuze, het onuitgesprokene wordt uitgesproken. De grote westerse dichotomieën - lichaam/geest, instinct/rede - zijn daarbij minder scherp dan ze lijken. Seks, het lichamelijke, is in de westerse cultuur geen zuiver mechanisme waar de rede afwezig is. Integendeel, seks is volledig geannexeerd en geïntegreerd in het veld van de

rationaliteit.

Markies De Sade was, en is nog steeds, het culminatiepunt van de pornografische 'scientia sexualis' zoals die opgestart is door de Italiaan Pietro Aretino in zijn *Ragionamenti* (1534-1536). Niet wegens de onovertroffen wreedheden die De Sade beschrijft, maar door de manier waarop die wreedheden worden beschreven. De Sade analyseert seks op een klinische, wetenschappelijke manier. De Sade snijdt het menselijk lichaam in stukken, zoals een anatomist, opdat het niets zou verbergen, opdat het de waarheid aan het licht zou brengen. In *Les 120 journées de Sodome*, zijn meest ambitieuze werk, gaat hij tewerk als een behaviouristische wetenschapper *avant la lettre*.

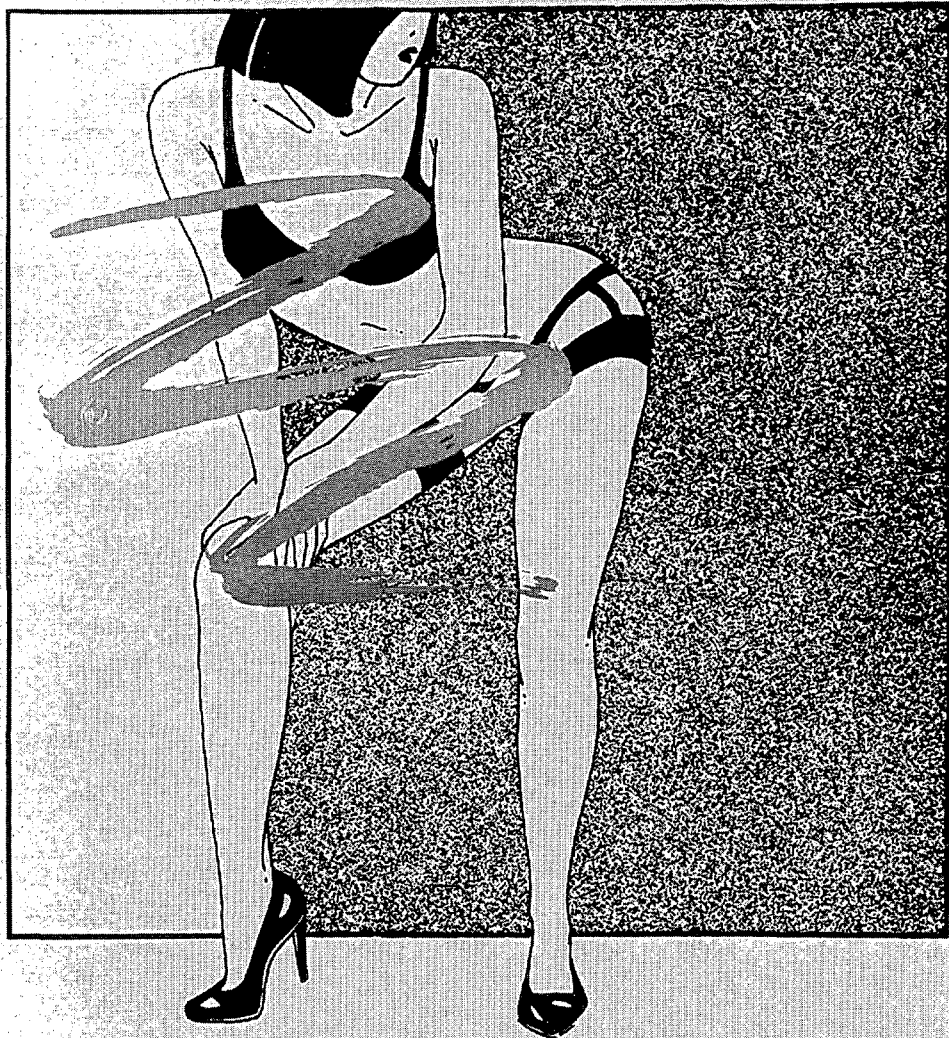
Het is geen toeval dat porno het artistieke opoffert aan het klinisch-documentaire. Bij porno staat het principe van de maximale zichtbaarheid, de maximale kennis, voorop. Daarom het extreme aantal close-ups; daarom de overbelichting van anders verborgen lichaamsdelen; daarom de voorkeur aan standjes die een maximum aan lichaamsdelen en organen tonen; daarom zoveel mogelijk standjes. Porno gaat op een haast mathematische manier om met seksualiteit. Seksueel plezier wordt geteld, gemeten, gekwantificeerd.

De naakte mens

Tot het begin van de zestiende eeuw werd het naakt-zijn niet met taboes omgeven⁽⁴⁾. Men sliep naakt; men voelde zich niet gehinderd bij het gezamenlijke aan- en uitkleden; men waste zich naakt, thuis, in een badhuis of aan de waterkant; kinderen op het platteland liepen tot hun elfde jaar halfnaakt rond en hechtten geen speciale aandacht aan de bedekking van hun genitaliën.

NOT A LOVE STORY

C'EST SURTOUT PAS DE L'AMOUR

FILM ABOUT PORNOGRAPHY
BY BONNIE SHERR KLEIN

FUGITIVE
CINEMA

Cinéma

"Pornography names an argument, not a thing"

Toen de westerse mens vanaf de zestiende eeuw een obsessievolle aandachtconcentratie ontwikkelde op zijn geseksualiseerd lichaam, verdween het naakte. Men begon naaktheid te zien bij anderen en te voelen bij zichzelf. Naakt-zijn werd ervaren als bedreigd zijn, naakt-zien als een schending van de intieme sfeer van de andere. Naaktheid werd met taboes omgeven. Naaktheid werd gelijkgesteld met seksualiteit, werd ervaren als genitale naaktheid.

In het invoeren van gedragsbeperkingen ligt paradoxaal genoeg de mogelijkheidsvoorwaarde voor sociaal afwijkend gedrag. Zo bijvoorbeeld creëerde het afkeuren van het anale - als onderdeel van het westerse civilisatieproces - de voorwaarden voor nieuwe vormen van seksualiteit. Zo had het problematiseren van het naakte als effect dat men naaktheid opzettelijk begon te organiseren (nudisme/naturisme, borstencultus, striptease, pornografie). Censuur creëerde en definiëerde pornografie.

Is porno Kunst?

Naarmate het naakt uit de openbaarheid verdwijnt, valt het meer op in de kunst. Het naakt in de kunst vóór de vijftiende en zestiende eeuw had vooral een functionele betekenis. Vanaf de zestiende eeuw vervalt deze functionaliteit. Kunst is een excuus om van het naakte te genieten. Het zachte gloeien van het volle vlees werd niet geschilderd 'met' schoonheid, maar 'omwille van' de schoonheid. Het naakte bestaat omwille van het naakte.

Kunst staat niet los van maatschappelijke verhoudingen, van sekse-verhoudingen. Het is niet omdat een man kunstenaar is dat seksisme of misogynie hem vreemd zouden zijn. Volgens sommige feministen is de westerse kunstgeschiedenis vooral een geschiedenis van de mannelijke blik en is kunst geproduceerd door mannen

een geësthetiseerde vorm van pornografie.

Waar eindigt 'kunst' en waar begint 'porno'? Is porno kunst? Is kunst porno? Kunst, zo redeneren de censoren, heeft een sociale waarde en wordt daarom beschermd door het grondrecht op vrijheid van meningsuiting. Porno heeft geen sociale waarde, want ze drukt niet eens een mening uit, dus valt ze buiten elke grondwettelijke bescherming. "*Pornography names an argument, not a thing*". Het zijn de traditionele en dominante ideologische, morele, esthetische, politieke en seksuele codes die bepalen wat sociale waarde heeft, dus ook wat kunst is. De intelligentsia hanteert vaak een dubbele maatstaf. De strijd tegen censuur, tegen het verfoeide label 'porno', is vaak een strijd om sociale, artistieke erkenning. Pornografie is een cultureel slagveld.

"*Pornografie is steeds hetzelfde*", fulmineren de critici, en ze hebben gelijk. Authenticiteit en originaliteit, deze twee sleutelementen van de traditionele kunstkritiek kan men onmogelijk toepassen op porno. In de pornofilm bestaat er - net als in de moderne horrorfilm en de pornoliteratuur - geen 'originele' of 'authentieke' tekst of scenario. Alleen variaties óp. Er zijn een aantal motieven, een aantal archetypische karakters en situaties, en voorts een eindeloze stroom sequels, remakes en rip-offs. De schier eindeloze herhalingen veroorzaken geen verveling bij het publiek. Voorspelbaarheid is juist de grootste bron van plezier, veranderingen van de formule wekken alleen teleurstelling op. De 'kunst' van het pornoverhaal is niet 'wat' verteld wordt, maar 'hoe'.

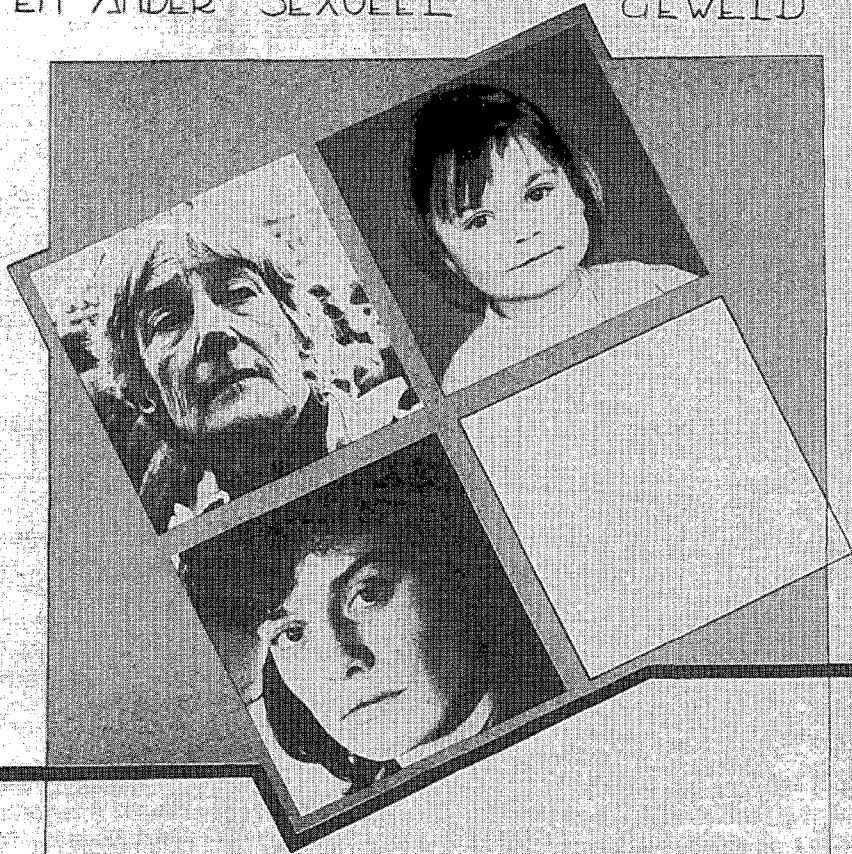
De seksuele 'revolutie'

Vanaf de jaren '60 werd seks, en het recht erover te spreken, een strijdpunt binnen het radicale deel van de linkse beweging. Volgens freu-

DAG TEGEN VERKRACHTING

EN ANDER SEXUEEL

GEWELD

ZAT 31.03.84 VAN 9.30 U TOT 17 U
ELCKER IK BREUGELSTR 31.33 ANTWERPEN
VANAF 20.00 U FUIF
INKOMPRIJS 60.-
KINDEROPVANG VOORZIEN
NR STEUNFONDS 001.1397874-83
ALLE VROUWEN WELKOM
ORGANISATIE VROUWEN TEGEN VERKRACHTING

"Pornography is the theory, rape the practice"

do-marxistische theoretici zoals Wilhelm Reich en Herbert Marcuse zijn seksuele repressie en kapitalisme onlosmakelijk met elkaar verbonden. Kapitalistische doeleinden van eigendom en winst kunnen enkel gerealiseerd worden door de seksualiteit te beteugelen. De 'seksrevolutionairen' van de jaren '60 eisten niets meer en niets minder dan een vrije, gedemocratiseerde lust: een vrije seksualiteit in machtsvrije verhoudingen.

'Meer seks' destabiliseerde het kapitalisme niet. Dat werd snel duidelijk toen de Deense regering in 1969 haar zedelijkheidswetgeving liberaliseerde. Herbert Marcuse had voor dit fenomeen een alternatieve marxistische verklaring. Hij sprak van 'hyper-repressieve desublimatie' en 'repressieve tolerantie'. Door de manipulatieve en ideologische integratie van seksualiteit in het kapitalisme was er slechts een schijnbevrijding. Seks werd consumptieseks.

Volgens de pessimistische visie van Michel Foucault is seksualiteit zodanig verbonden met macht dat ze onmogelijk kan leiden tot bevrijding. Niemand gaat over tot het bekennen, tot "*la mise en discours du sexe*", tenzij er, minstens virtueel, een instantie is die de bekentenis oplegt. Seksualiteit als kennisobject ontstond doordat een complex geheel van machtsverhoudingen die kennis wilden bezitten. Macht heeft seksualiteit geproduceerd. De seksuele 'revolutie' is geen breekpunt in de geschiedenis van de seksualiteit. Het is eerder een partiële en tactische verandering binnen 'het spreken over seks'. Zowel seksuele verbodsbepalingen en taboes, als de neiging om alle seksuele verbodsbepalingen en taboes omver te kegelen, maken integraal deel uit van dezelfde seksuele 'obsessie'. Er bestaat geen strikte scheidingslijn tussen 'stilte' (censuur) en 'spreken' (bevrijding). Het ene functioneert niet zonder het andere, aldus Foucault.

De mythe van de 'natuurlijke seksualiteit'

Een van de sterkste en meest destructieve mythes van de seksuele revolutie is de mythe van de 'natuurlijke' seksualiteit. Deze mythe definiëerde elke seksuele drift als natuurlijk, dus legitiem. De 'burgerlijke' verbodsethiek werd vervangen door een lustbevredigingsethiek die geen enkele grens meer kende, ook niet de grenzen van de ander, die om respect, integriteit en vrijheid verzoekt. De mythe van de 'natuurlijke' seksualiteit stelde de mannelijke seksualiteit als norm. Zij stelde de seksuele drift voor als van nature genitaal en orgastisch.

'Pornography is the theory, rape the practice'. De feministische antipornobeweging in de Verenigde Staten (1977-1987)

Vanaf het midden van de jaren '70 begon de feministische beweging seksualiteit op een totaal andere manier te bekijken. Seks werd niet in verband gebracht met lust of plezier, maar met gevaar en geweld. Discussies over verkrachtingen, ongewenste intimiteiten, prostitutie, kindermisbruik en pornografie herleidden het seksuele tot angst en onzekerheid. De vraag is niet of seks lekker is, maar in hoeverre seks onderdrukkend is. De man werd gezien als van nature agressief, geneigd tot verkrachten. De penis was een wapen; de coïtus een vorm van patriarchale bezetting. In plaats van zich te laten aantasten door de destructiviteit van de mannelijke waarden, moesten vrouwen hun eigen natuur herontdekken en cultiveren. Binnen dit denkkader werd de vrouw gezien als de natuurlijke tegenpool van de man: teder, egalitair, zorgzaam, empathisch.

Het is niet verwonderlijk dat porno, met de kater van de seksuele revolutie, onder vuur

kwam te liggen binnen feministische kringen. Porno symboliseert als geen ander zowel het positieve (seksuele vrijheid) als het negatieve (seksuele transgressie) van de seksuele revolutie.

Eind jaren '70 en in de eerste helft van de jaren '80 werd porno zelfs hét feministische strijdpunt in Noord-Amerika: "*Pornography is the theory, rape the practice*" werd de nieuwe slagzin. Omdat demonstraties ('heksennachten') en het ingooien van ruiten de pornoverkoop niet tegenhielden, besloten feministen in Noord-Amerika porno op een juridische manier aan te pakken. Censuur werd het nieuwe slagwoord. Antipornofeministen verdedigden de censuur door erop te wijzen dat de vrijheid van meningsuiting een lege doos is in een samenleving gekarakteriseerd door grote ongelijkheid. De liberale notie van de ideeënmarkt ("marketplace of ideas") moeten we letterlijk nemen. Wie het meeste geld heeft domineert de ideeënmarkt. En vrouwen als klasse zijn arm. Vrijheid van meningsuiting beschermt de pornografen. Pornografie is terrorisme. Zij legt de vrouwen het zwijgen op. "*Even if she can form words, who listens to a woman with a penis in her mouth?*"⁽⁵⁾ Vrijheid van meningsuiting bevordert de vrijheid van mannen, de slavernij van vrouwen. De pornostrijd in Noord-Amerika was bijzonder hevig tijdens de economische recessie eind jaren '70 en gedurende Reagans neoliberal snoei beleid in de jaren '80. Een periode gekenmerkt door een sterke vermindering van sociale voorzieningen (bv. uitkeringen, steun aan vluchthuizen, kinderopvang) en een versterkte feminisering van de armoede. Door een noodlottige fusie van economische recessie en bezuinigingen kwam er een einde aan het geloof in de maakbaarheid van de samenleving. Door de onmogelijkheid dieperliggende maatschappelijke structuren te veranderen begonnen feministen in de biologische vergaarbak te graaien.

Mannelijke agressiviteit zat in de genen, de hersenen, de hormonen. Porno, de verzinnebeelding van archetypische mannelijke seksualiteit, groeide uit tot een soort kristallisatiepunt waarin het feminisme zijn angst en hoop voor maatschappelijke veranderingen kon uiten.

Naar een vrouwelijk pornotopia?

Volgens antipornofeministen is porno geen fantasie maar objectieve realiteit:

"The valuation of women's sexuality is objective and real because women are so regarded and valued. The force depicted in pornography is objective and real because force is used against women. The debasing of women depicted in pornography and intrinsic to it is objective and real in that women are so debased"⁽⁶⁾

Niettegenstaande de documentaire technieken die porno hanteert is porno niet documentair. Porno is fictie. De basispremissie van porno is het idee dat seks altijd plezierig en aangenaam is. Vrouwen zijn hyperpromiscue; ze spreiden begerig hun benen. De concept 'seksuele intimidatie' of 'verkrachting' is in porno zelfs onbestaande.

Maar, argumenteert Linda Williams in *Hardcore. Power, Pleasure, and the "Frenzy of the Visible"*, haar monumentale studie van de pornofilm, het is niet omdat porno nú blind is voor seksueel verschil, dat het eeuwig zo moet blijven. Zij spreekt van een groeiend pornografisch 'pluralisme'. De fundamentele oorzaak voor dit pluralisme situeert zij in de liberalisering van de censuurwetgeving sinds eind jaren '60. Hierdoor werd porno niet langer afgesneden van de rest van de samenleving. Porno, zo stelt Williams, stond nu in het midden van het maatschappelijke debat over seksualiteit en de luide stem van het feminisme werd gehoord binnen het genre zelf. De misogynie die vóór de liberalisering welig

tierde, verzachtte of verdween. Bovendien richtte de porno-industrie, op zoek naar nieuwe afzetmarkten, zich op de vrouwelijke helft van de bevolking. Het resultaat is, nog steeds volgens Williams, een democratisering van het genre: "The conclusion is inescapable: women must be watching pornography in great numbers"⁽⁷⁾. Volgens Linda Williams biedt porno de mogelijkheid tot een groter 'seksueel burgerschap' voor vrouwen. Ze verwijst hierbij naar ex-pornoster Candida Royale (Femme Productions) die nu zelf porno produceert en regisseert voor vrouwen (én mannen). Vrouwen zijn nu niet langer objecten, maar ook subjecten binnen porno als 'scientia sexualis'. Volgens Williams ligt de weg open voor een eigen vrouwelijk pornotopia. Of dit pornotopia de weg zal vinden naar het commerciële circuit van de macho-porno-industrie is maar de vraag...

- (1) L. HUNT (ed.), *The Invention of Pornography. Obscenity and the Origins of Modernity, 1500-1800*, New York: Zone Books, 1993.
- (2) Citaat in L. HUNT, Foucault's Subject in The History of Sexuality. In: Stanton, D. (ed.), *Discourses of Sexuality. From Aristototle to Aids*, Michigan: University of Michigan Press, 1992.
- (3) Citaat in M. FOUCAULT, *Histoire de la sexualité. La volonté de savoir*, Editions Gallimard, 1976, pp. 28-29.
- (4) J. VAN USSEL, *Geschiedenis van het seksuele probleem*, Boom: Meppel, 1968.
- (5) C. MACKINNON, *Feminism Unmodified. Discourses on Life and Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1987, p. 193.
- (6) A. DWORKIN, *Pornography. Men Possessing Women*, London: The Women's Press, 1981, p. 201.
- (7) L. WILLIAMS, *Hardcore. Power, Pleasure, and the "Frenzy of the Visible"*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1989, pp. 230-231.

Bibliografie

- V. BURSTYN, *Women Against Censorship*, Vancouver: Douglas & McIntyre, 1985.
- C. CLOVER, *Men, Women and Chain Saws. Gender in the Modern Horror Film*, London: BFI Publishing, 1992.
- D. DOWNS, *The New Politics of pornography*, Chicago: University of Chicago Press, 1989.
- A. DWORKIN, *Pornography. Men Possessing Women*, London: The Women's Press, 1981.
- B. FAUST, *Women, Sex & Pornography*, Melbourne: Melbourne House, 1980.
- M. FOUCAULT, *Histoire de la sexualité. La volonté de savoir*, Paris: Editions Gallimard, 1976.
- L. HUNT (ed.), *The Invention of Pornography. Obscenity and the Origins of Modernity, 1500-1800*, New York: Zone Books, 1993.
- B. KAITE, *Pornography and Difference*, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1995.
- L. LEDERER (red.), *Heksennacht. Feministische visies op Pornografie*, Amsterdam: Feministische uitgeverij Sara, 1980.
- H. MARCUS, *The Other Victorians: A Study of Sexuality and Pornography in Mid-Nineteenth Century England*, New York: New American Library, 1974.
- K. RAES, *Het moeilijke ontmoeten*, Brussel: VUBPRESS, 1998.
- A. SOBLE, *Pornography. Marxism, Feminism and the Future of Sexuality*, New Haven: Yale University Press, 1986.
- K. SPAINK (red.), *Pornografie: bekijk 't maar. Een politiek-feministische visie op seksualiteit*, Amsterdam: Van Gennep, 1982.
- J. VAN USSEL, *Geschiedenis van het seksuele probleem*, Boom: Meppel, 1968.
- J. VAN USSEL, *Afscheid van de seksualiteit*, Deventer: Van Loghum Slaterus, 1974.
- C. VANCE, *Pleasure and Danger. Exploring Female Sexuality*, Boston: Routledge & Kegan Paul, 1984.
- L. WILLIAMS, *Hardcore. Power, Pleasure, and the "Frenzy of the Visible"*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1989.